

WOORD VOORAF

Toen Bart Wessels van Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum begon over het idee voor een boek over cultspelers van Feyenoord, had ik al ja gezegd voor hij me überhaupt vroeg, laat staan dat ik er goed over nagedacht had wat ik me precies op de hals haalde. Om te beginnen, wat – of beter gezegd wie – is eigenlijk een cultspeler? Het is een term die de laatste jaren aan inflatie onderhevig is. Alles en iedereen is ‘cult’. Clubs zijn cult – vaak wat dwarsige, rebelse verenigingen –, tenues zijn ‘cult’ – het liefst zo lelijk mogelijk, waardoor het pijn doet aan je ogen, maar je er niet omheen kunt – en spelers zijn dus cult. Iedereen heeft er een beeld bij, maar niemand een precieze definitie. Ik besloot dus mijn heil te zoeken in de digitale versie van de *Van Dale*, maar dat bood geen resultaat. Dan maar aanverwante termen proberen en met ‘cultfiguur’ had ik beet:

cult-fi-guur (*de; m/v/x; meervoud: cultfiguren*)

1 iem. die in een bepaalde kring of subcultuur bijzonder populair is

Simpelweg vertaald naar de voetballerij zou ik zeggen dat op basis van deze definitie een cultspeler dus ‘een speler is die bij een bepaalde groep fans bijzonder populair is’; maar wat betekent dát nou eigenlijk? Een lemma in het woordenboek zou een fijn handvat zijn geweest, maar dit gaf mij dan wel weer enige bewegingsvrijheid in de interpretatie ervan. Ik koos ervoor me te richten op spelers van wie – naar mijn bescheiden mening – de populariteit bij Het Legioen het meest afwijkt van de publieke opinie. Hoe groter het verschil tussen die twee, hoe meer ‘cult’ een speler volgens mij is.

Iedereen is het er bijvoorbeeld over eens dat Willem van Hanegem een geweldige speler was, maar in Rotterdam is hij zowat een heilige, een levend uithangbord van de club, en daarom mag hij dus zeker niet ontbreken in dit boek. Om nog maar te zwijgen van clubicoon Coen Moulijn, die slechts een gering aantal interlands speelde, maar tot op

de dag van vandaag een eigen onaantastbaar altaar in het collectief geheugen van Het Legioen heeft.

Maar vraag een willekeurig persoon een cultspeler van Feyenoord te noemen – wat ik de afgelopen maanden tot vervelens toe gedaan heb, al kreeg ik ook vaak ongevraagd suggesties – en de kans is erg groot dat al snel de naam van József Kiprich valt. Vaak rap gevolgd door die van andere, beduidend minder begaafde voetballers dan Van Hanegem en Moulijn, zoals Mike Obiku, Chris Gyan en Stefan Babović. Er lijkt iets tragikomisch vereist te zijn van de jongens en mannen die zogenaamd cultspelers van Feyenoord zijn. Dat tragikomische is iets wat hardnekkig aan de club lijkt te kleven.

Het tekent namelijk de manier waarop er al decennialang naar Feyenoord wordt gekeken. Door fans van de tegenstanders, maar ook door de eigen chroniqueurs voor wie Gerard Cox’ ‘Feyenoord-supporter ben je niet voor je lol’ een soort mantra is geworden.

De club is in hun ogen (en geschriften) vaak een welwillende stumper geworden die maar een beetje meehobbelt in de schaduw van PSV en Ajax. Alleen nog maar omwille van de mooie herinneringen zouden de Rotterdammers nog tot een – op de ranglijst al lang niet meer bestaande – top drie worden gerekend. Niet zo gek dus dat Het Legioen vooral zijn hart zou verpanden aan schijnbaar alledaagse types als Kiprich of aan een enthousiaste supersub met een even hartverwarmende als aandoenlijke grootheidswaan als Obiku.

Zo werd Kiprich bijvoorbeeld eens door Michel van Egmond omschreven als iemand met de uitstraling van een omgewaaid tuinhekje, en buitelden andere voetbalschrijvers over elkaar heen om de Hongaar te vergelijken met een buschauffeur van de RET, een werkloze huisschilder of een lopendeband- of kassamedewerker. Het is maar een snelle greep uit de vele bloemrijke metaforen die men vond om de zogenaamde kleurloosheid van de spits te beschrijven, maar Kiprich had op de reservebank herkenbaar kunnen zitten wezen tot hij een ons woog en zijn vlassige snor en smoezelige matje tot op de grond reikten, maar het was zeker ook dankzij zijn lepe – maar vooral ook belangrijke – acties en koelbloedigheid voor het doel dat de aanvaller kon uitgroeien tot een publiekslieveling.

Vraag een supporter naar een herinnering aan de Hongaar en de

kans is klein dat hij of zij zal aankomen met een verhaal over die keer dat hij net als zoveel supporters bij de tramhalte een sigaretje stond te roken, maar veel eerder wordt in geuren en kleuren beschreven hoe hij tegen PSV koud van de bank het veld in sjokte, zonder blikken of blozen de bal op 11 meter van een Stanley Menzo legde, wachtte tot de oud-Ajacië een kant op dook en de bal vervolgens moeiteloos de andere hoek in stuurde, of hoe hij op 31 mei 1993 na een sprint van 50 meter met een stiftje de eerste en mooiste van een handvol doelpunten maakte in de kampioenswedstrijd in het Oosterpark, of hoe hij ooit achteloos – alsof hij bij die gewraakte tramhalte stond – een bal achter zijn standbeen het doel van Cambuur in schoof, of hoe hij met een ondergewaardeerd steekballetje Henk Fraser diep stuurde op weg naar de zege op PSV in de halve finale van de beker in 1991 en daarmee ‘de ommekeer’ inluidde.

En voor Mike Obiku geldt ongeveer hetzelfde. Hij werd pas ‘Mike Obiku de Cultspeler’ toen hij de onoverwinnelijk geachte godenzonen van Louis van Gaal in hun eigen stadion met een winnend doelpunt de beker uit knikkerde – de enige prijs die de Amsterdammers dat jaar niet wonnen.

Het zijn momenten die in miljoenen geheugens gegrift staan en de hoofdrolspelers erin mogen misschien niet tot ieders verbeelding spreken, maar bij Het Legioen doen ze dat wel. Mogelijk is honderdduizenden supporters in een delirium brengen voor mij minder herkenbaar dan voor anderen, maar mijns inziens past de tragikomische held nou eenmaal erg goed in het clichébeeld van de club dat is ontstaan sinds de inktzwarte jaren tachtig.

Feyenoord-supporter zijn moet sindsdien namelijk een onomkeerbare vorm van lijden zijn, een soort ziekte. Altijd hopen tegen beter weten in, daarna toch weer teleurgesteld raken en deze smart dan samen delen. Het zijn ook de termen waarop ras-Feyenoorders terugvallen als hun gevraagd wordt het clubgevoel te omschrijven: hoop, verbondenheid. En dat zou men dan ook het liefst terugzien in hun spelers: een nooit aflatende vechtersmentaliteit.

Fred Blankemeijer stoorde zich aan dit in zijn ogen foute clichébeeld van de club en de daarmee gepaard gaande typische Feyenoord-speler. ‘Feyenoord is de club van schuifie-schuifie,’ zei de voormalig team-

manager dan. ‘De club van Jan Linssen, Arie de Vroet, Bas Paauwe, Puck van Heel, noem ze allemaal maar op. Die konden allemaal goed voetballen en daar hebben we altijd naar gezocht.’

En meerdere decennia later uitte Frank Arnesen in zijn tijd als technisch directeur woorden van gelijke strekking. ‘Ik hoor vaak dat deze club typische Feyenoord-spelers nodig heeft. Maar wat zijn dat dan?’ vroeg de Deen zich hardop af. ‘Dan praten ze over hard werken en zo. Nou, ik heb met Jørgen Kristensen gespeeld. Die liep geen meter achter de bal aan, hoor, maar hij was zó goed. Is hij dan geen Feyenoord-speler? Of Robin van Persie, geweldige technicus. Geen Feyenoord-speler? De club moet af van dat gekke stempel.’ Om daaraan in de afgemeten stijl van Blankemeijer toe te voegen: ‘Goede spelers, dát zijn Feyenoord-spelers.’

Op mijn reis door het clubverleden ontdekte ik dat de cultspelers die ik verzamelde een mooi inkijkje geven in hoe de club er door de jaren voor stond. In de mindere jaren konden harde werkers, trouwe selectieopvulling en eendagsvliegen uitgroeien tot publiekslievelingen, terwijl daar in de betere jaren toch echt meer voor nodig was. Zo is duidelijk dat niet elke beslissende goal evenveel gewicht meekreeg als die van Obiku en ontbreken zodoende oudgedienden als Somalia, David Connelly en Elvis Manu in deze portrettenreeks.

Er was voor mij dus geen eenduidig vereiste waaraan iemand moet voldoen. Harde werkers zitten er zeker tussen, maar bijna even vaak waren juist raspaardjes voor wie de werkers de vuile klusjes moesten opknappen geliefd bij Het Legioen.

Naast voetbaltalent en een goede arbeidsethos lijkt bescheidenheid een gewaardeerde eigenschap te zijn in Feyenoords culthelden, maar Mike Obiku kun je daarvan dan weer niet beschuldigen. Zijn grenzeloze zelfvertrouwen is echter zo aandoenlijk misplaatst en kinderlijk ontwapenend dat je het hem absoluut niet kwalijk kunt nemen. En hoewel ik niets af wil doen aan de prijzenswaardige karaktereigenschap van oude sterren als Puck van Heel, Jan Linssen en Coen Moulijn, en het feit dat zij ondanks hun status en succes bescheiden bleven, waren dat natuurlijk wel andere tijden. Zij hadden naast hun voetballoopbaan ook een sigarenwinkel, café of modezaak te runnen, zij stonden nog midden in de samenleving.

Na lang wikken en wegen vielen er ook spelers buiten de boot, zoals de miskoop aller miskopen, Clyde Best, de juist nooit gekomen, maar eeuwig gewenste Vagner Love, een door Kuipvrees verlamde Dwight Tiendalli, en Belgisch international Philippe Léonard, de linksback die niet tegen een buitenspeler kon spelen. Ze stonden ooit op een schaduwlijstje, maar uiteindelijk besloot ik hen – met slechts vijftig plekken te vergeven – er toch uit te laten, omdat ik geen ‘negatieve’ stukken wilde opnemen in deze bundeling. Dat is ook de reden dat de analyse van de antipool van al deze geportretteerde en geliefde cultfiguren, de verguisde Henk Vos, er niet in is opgenomen. Voor sommigen van hen, zoals Jhonny van Beukering en de eerdergenoemde Best en Love, ruimde ik wel plaats in binnen andermans portret.

Ten slotte zal ik niet ontkennen dat een persoonlijke voorkeur mijn eigen beeld van de club kleurt en waarschijnlijk ben ik altijd al een atypische Feyenoord-supporter geweest. Net als ieder ander hield ik van ons noeste centrale duo De Wolf en Fraser, maar mijn absolute lieveling was Gaston Taument. Mijn moeder – zelf niet eens voor de club – vond hem leuk en mijn vader ook; die had sinds Garrincha sowieso altijd wat meer sympathie voor de rechtsbuitens. Ga daar maar eens tegenin als je acht bent. Zo oud zal ik zijn geweest, toen ik ‘Gassie’ voor het eerst zag dribbelen, versnellen en scoren. De angst die ze voor hem koesterden was niet fysiek, maar kwam voort uit respect, bewondering. Taument was een roos die groeide op een onverzettelijke rots graniet. Misschien was ik daarom ook wel zo blij met de woorden van Blankemeijer: met Taument had ik blijkbaar altijd al gehouden van een echte Feyenoord-speler, namelijk een enorm goede voetballer.

En zo vult waarschijnlijk iedereen vanuit zijn of haar eigen oogpunt zijn beeld van de club in en als een mozaïek ontstaat op die manier een gezamenlijk, gedeeld en gekoesterd beeld.

Al met al is mijn conclusie dat Het Legioen het luidst juicht voor diegenen die hun vertrouwen terugbetalen met spectaculair spel of zich ten minste tot het uiterste inspannen om dat te doen, of gewoon zij die die steun het meest waarderen of het hardst nodig hebben.

Van de club van Zuid groeide Wilhelmina – wat later Hillesluis-Feijenoord-Combinatie, Celeritas en uiteindelijk Feyenoord zou worden –

uit tot een nationale topclub, waarna in 1970 eerst Europa en later de wereld zouden worden veroverd. Kleine cluppies worden groot en daarna, helaas, ook weer wat kleiner. Wat ooit als een ingeving begon op het plein voor de Wilhelminakerk in Rotterdam-Zuid is uitgegroeid tot een fenomeen dat bepaalt of meer dan een miljoen Nederlanders een goede zondag beleven of niet. Kees van Baaren, Louis den Hartog, Gerard van Leerdam en Henk Mulder hadden nooit kunnen bevroeden dat hun spontane idee ruim honderd jaar later zulke grote gevolgen zou hebben.

In de kleine honderdtwintig jaar dat Feyenoord bestaat, veranderde niet alleen de club aanzienlijk, maar ook Rotterdam-Zuid en Het Legioen. Inmiddels reizen voor elke thuiswedstrijd Feyenoorders uit heel Nederland af naar De Kuip om hun helden aan te moedigen, terwijl de cultspelers tegenwoordig steeds vaker uit Zweden, Hongarije, Ghana of Japan komen.

En toch bleef Feyenoord altijd ook gewoon Feyenoord, de club van Puck, ‘ome Jan’, Coentje, Mario, József, Chris, Shinji, Tyrell, Lutsharel en van ons allemaal.

DEEL I

1908-1945

De vooroorlogse jaren:

van de oprichting tot de nationale top

In de zomer van 1908 werd in de Oranjeboomstraat in Rotterdam-Zuid door vier vrienden een nieuwe voetbalclub opgericht: Wilhelmina. Over welke vier vrienden er precies aan de wieg van de nieuwe vereniging stonden lopen de verhalen uiteen, maar dat het idee ontstond na een dag voetballen op het plein voor de Wilhelminakerk, lijkt een feit.

Voetbalverenigingen kenden in die tijd een onzeker bestaan. Hielden ze wel genoeg leden over om elke week een elftal op de been te krijgen? En soms waren ze zomaar van de ene op de andere dag hun speelveld kwijt. Fusies boden dan een uitkomst. Zo werd Wilhelmina Celeritas en ging de club daarna over in HFC (Hillesluis-Feijenoord-Combinatie), totdat de club in 1912 haar definitieve naam kreeg: Feyenoord, al werd die naam tot 1971 nog wel met een lange ij geschreven.

Voetbal bleek een welkome afleiding van het harde bestaan in dit deel van de stad. De mensen draaiden lange, zware dagen en voetbal was een van de weinige vormen van vertier die de mensen voorhanden hadden. Er liepen in de buurt dus genoeg talentvolle spelertjes rond; en zij die niet zelf voetbalden, verzamelden zich massaal langs de zijlijn, eerst op het Afrikaanderplein, na de Eerste Wereldoorlog aan de Kromme Zandweg en vanaf 1937 in De Kuip.

Dankzij hun eerste echte trainer, de Brit Bill Julian, ging het voetbal van de Feyenoorders aan het begin van de jaren twintig enorm vooruit. De club promoveerde naar de hoofdklasse, waar ze zelfs al snel om de bovenste plekken meestreed. In 1924 was de eerste landstitel een feit.

Feyenoord leverde op dat moment al zijn eerste international af aan het Nederlands elftal. Bertus Bul was de eerste echte clubman die het Oranje droeg en hij zou rap gezelschap krijgen van teamgenoten als Kees Pijl, Puck van Heel, de lange doelman Adrie van Male, Bas Paauwe en meerdere anderen.

Het was even wennen voor de volkse jongens tussen die hooggeleerde 'heeren' van de nationale ploeg. De eersten, Bul en Pijl, werden nog met de nek aangekeken, maar nadat hun kameraad Van Heel was uitgroeid tot een van 's lands beste spelers, ging de integratie een stuk makkelijker.

Feyenoord was de topclub van het land en Rotterdam groeide steeds meer uit tot de nationale voetbalhoofdstad, maar de Tweede Wereldoorlog zou zowel de club Feyenoord als de stad Rotterdam ver terugslaan.

I.

KEES VAN BAAREN

(Rotterdam (1890-1975), doelman)

Een onbeantwoorde liefde voor de bal

Zoals zo vaak voetbalden de vier eerdergenoemde vrienden die zondag tot de schemering inviel op het plein voor de Wilhelminakerk in de Oranjeboomstraat, op de hoek van de Persoonshaven en de Damstraat. Toen de ingevallen duisternis ervoor zorgde dat verder voetballen onmogelijk was geworden, trokken Louis den Hartog, Gerard van Leerdam, Henk Mulder en Kees van Baaren naar koffiehuis De Vereniging, dat door iedereen in de buurt De Keyzer genoemd werd, naar de man achter de toog, Jaap Keizer, om een potje te biljarten. Ze waren in opperbeste stemming. Die dag hadden ze niet achter een samengeperste oude *Maasbode* omwikkeld met pakpapier hoeven aanrennen. Kees had namelijk voor zijn achttiende verjaardag van zijn vader een echte leren bal gekregen.

'We zouden een eigen club moeten oprichten,' riep Kees enthousiast uit. 'Dat zou nog 's jofel zijn!' Dat idee kon meteen op veel bijval rekenen en dus verdwenen de biljartkeus in de hoek, terwijl gezamenlijk bedacht werd welke vrienden uit de buurt ze erbij konden vragen.

De laatste jaren schoten de clubs in deze buurt als paddenstoelen uit de grond. Kees zelf was al eens betrokken geweest bij zo'n eerdere poging, waarvoor zijn vader, die – als hij niet in de weer was voor de voetbalplannen van zijn zoon – iets verderop in de Stampioenstraat

een florerende timmermanszaak runde, van drie dunne planken een doel had getimmerd, en in een bevlieging richtten de jongens ook deze 19e juli 1908 een clubje op. Meestal was een dergelijke vereniging alweer verwaterd voordat de bladzijde op de kalender was omgeslagen, maar deze keer zou de opwelling een stuk levensvatbaarder blijken te zijn.

Het leven was in die jaren niet makkelijk op Rotterdam-Zuid. Veertig jaar daarvoor had het gebied nog bijna in zijn geheel uit drassige polders bestaan, maar sinds het Duitse Ruhrgebied de stad had ontdekt als ideale doorvoerhaven en de Rechter Maasoever alleen niet meer voldeed, waren er ook op het eiland Feyenoord en de andere kant van de rivier binnen de kortste keren tien havens verzezen.

De mensen woonden er in grauwe en mistroostige omstandigheden tussen stank, stof en lawaai van de fabrieken. Eén ding wat in het voordeel sprak van dit zuidelijke deel van de stad was de ruimte die het nog bood. Gelukkig bleef er naast die havens, fabrieken en huizen namelijk nog genoeg grasveld over voor een goed potje voetbal, zonder daarbij iemand tot last te zijn.

En het voetbal leefde in de stad. Nadat het Nederlands elftal ter voorbereiding op de Olympische Spelen van 1908 een paar vriendschappelijke oefenwedstrijden in Rotterdam had gespeeld, heerste er zelfs een ware voetbalkoorts. Op alle veldjes, pleintjes en doodlopende straatjes ontstonden spontaan partijtjes of heuse toernooien. Zo ook in de nieuwe arbeidersbuurt Feyenoord, waar het een welkome afleiding was van het zware dagelijkse bestaan. En Kees van Baaren was duidelijk een van de jongens die die voetbalkoorts het ergst te pakken hadden.

Een echte vereniging kon haar wedstrijden natuurlijk niet op een kerkplein spelen en dus werd De Put als speelterrein gekozen, een braakliggend veldje tussen het Afrikaanderplein en de Hilledijk. Ook moest er een tenue komen. Als fervent liefhebbers van het Engels voetbal kozen de jongens naar het voorbeeld van topclub Aston Villa voor bordeauxrode shirts met lichtblauwe mouwen. Tot slot diende er een naam te komen. Er passeerden verschillende opties de revue, maar Wilhelmina, naar het plein waar het allemaal was begonnen, maar ook als ode aan Hare Majesteit, kreeg uiteindelijk de voorkeur. En zo

was de club van Kees en zijn vrienden geboren.

Kees' liefde voor de bal was helaas niet wederzijds. Hij belandde die eerste seizoenen tussen de palen van Wilhelmina, maar met zijn opvallende manier van keepen – hij liet zich op zijn knieën vallen alsof hij een hogere macht wilde aanroepen hem te helpen zijn doel schoon te houden – was hij niet de meest betrouwbare doelverdediger gebleken en na drie jaar waren zijn diensten niet meer nodig in het vlaggenschip van de vereniging. Kees ging aanvankelijk nog in het tweede spelen, maar niet lang daarna hield hij het helemaal voor gezien. Zijn jonge echtgenote vond dat hij zich maar eens op de naast het voetbal wat verslonsde studie moest richten. Met succes. Kees haalde zijn diploma, ging aan de slag bij de politie en werd uiteindelijk zelfs hoofdinspecteur van de bouwpolitie.

De oprichter bleef Feyenoord trouw tot 1934, toen hij fel gekant was tegen de ambitieuze plannen van voorzitter Leen van Zandvliet voor een nieuw te bouwen voetbaltempel op Zuid: De Kuip. Hij was bang dat de kosten ervoor zijn club fataal zouden worden en hij stemde als een van de weinigen tegen de plannen. Op het moment dat het plan er dus toch doorkwam, trok Kees zijn conclusie en zegde hij zijn lidmaatschap op.